

1917 Devrim Günlerinde Buhara Emirliği ve Rus Siyasi Temsilcisi A. Y. Miller'in Buhara'daki Faaliyetleri

Emirate Of Bukhara During The Revolutionary Days Of 1917 And Activities Of Russian Political Representative A. Y. Miller In Bukhara

Hatice KERİMOĞLU*

* Dr., İstanbul, Türkiye.

Orcid Id: 0000-0002-3503-5962

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:
Hatice Kerimoğlu, Topkapı Üniversitesi
İstanbul, Türkiye.

E-posta / E-mail:
esenbikem@hotmail.com

Geliş Tarihi / Recived Date:
25 Ağustos 2023

Kabul Tarihi / Accepted Date:
27 Eylül 2023

Araştırma Makalesi / Research Article

Atf / Citation:

Hatice Kerimoğlu, "1917 Devrim Günlerinde Buhara Emirliği ve Rus Siyasi Temsilcisi A. Y. Miller'in Buhara'daki Faaliyetleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 135, Sayı 266, İstanbul 2023, s. 1-20.

doi: 10.55773/tda.1350028

Öz

Buhara Emirliği'nin Rusya İmparatorluğu'na vasalet konuma gelmesinden sonra ülkenin sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamında bazı dönüşümler yaşandı. Ancak Mangıt hanedanının (1785-1920) geri kalmış ortaçağ devlet iktidarı ile başta din adamları sınıfı olmak üzere gerici güçlerin sert direnişi, ülkenin kalkınmasına engel oldu. 1917 yılına gelindiğinde Rusya ve ardından Türkistan bölgesini saran devrim ateşi, Buhara Emirliği ahalisinin yaşamında derin izler bıraktı ve bilhassa Şubat devriminin Emirlikte istikrar bozucu bir etkisi oldu. Reform ihtiyacının farkına varan Ceditçiler, Emirlikteki iktidar rejimine karşı çıktılar. Reformların hayata geçirilme sürecinin yönetimini eline alan Rusya İmparatorluğu ise bu süreci yumuşatmak için mümkün olan her yolu denedi. Bunun yanı sıra Rus Siyasi Temsilciliği'nin bilhassa da siyasi temsilci A. Y. Miller'in kâğıt üzerinde kalan reform tasarılarının hazırlanma sürecindeki anlaşmaz ve belirsiz konumu, Ceditlere verdiği ateşli destek ve bu eylemin trajik neticeleri açısından dikkate değerdi. Emir Âlim Han (1910-1920) ve onun hükümeti, gerici ve muhafazakâr güçlerin desteğiyle reformculara karşı çıktı ve devrimden sonraki ilk kan, 1917 yılının Nisan ayında döküldü. Dolayısıyla çalışmada 1917 yılının Nisan ve Mart aylarında Rus Siyasi Temsilciliği'nin Buhara Emirliği'nin siyasi hayatı üzerindeki etkisi, ona müdahalesi ve bilhassa bu kurumun Emirlik reformlarındaki belirsiz, düşmanca ve anti-demokratik rolünden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Buhara Emirliği, Rus Siyasi Temsilciliği, Emir Âlim, A. Y. Miller, Ceditçiler.

Abstract

After the Emirate of Bukhara became a vassal to the Russian Empire, some transformations took place in the socio-economic and cultural life of the country. However, the backward medieval state power of the Mangıt Dynasty and

Bu makale Creative Commons BY-NC-SA 2.0 tarafından lisanslanmıştır. / This article is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0.

the harsh resistance of the reactionary forces, especially the clergy class, prevented the development of the country. By 1917, the revolutionary fire that surrounded Russia and then the Turkestan region left deep traces in the lives of the people of the Emirate of Bukhara, and the February revolution in particular had a “destabilizing effect” in the emirate. Realizing the need for reform, Jadid reformers opposed the ruling regime in the emirate. The Russian Empire, which took over the management of the implementation of the reforms, tried every possible way to soften this process. In addition, the Russian Political Representation, especially the political representative A. Y. Miller’s obscure and ambiguous position in the drafting of his paper reform bill was notable for his ardent support for the Jadids and the tragic consequences of this action. Emir Alim and his government, with the support of reactionary and conservative forces, opposed the reformers, and the first blood after the revolution was shed in April 1917. Therefore, in April and March 1917, the influence of the Russian Political Representation on the political life of the Emirate of Bukhara, its intervention in it, and especially the ambiguous, hostile and anti-democratic role of this institution in the reforms of the emirate will be discussed.

Keywords: *Emirate of Bukhara, Russian Political Representation, Emir Alim, A. Y. Miller, Jadidists.*

Giriş

1867 senesinde Türkistan’da Genel Valiliğin teşkilinden sonra Türkistan hanlıklarına yönelik işgal hareketi tüm hızıyla devam etti. 1868 senesinde Buhara Emirliği’nin başkenti Semerkand’ın işgali neticesinde imzalanan antlaşma uyarınca Emirlik merkezine su arzını kontrol eden Semerkand’la birlikte Zerefşan vadisinin orta kesimini Rusya’ya teslim eden Emirlik, neticede imparatorluk iktidarına bağımlı hale gelmiş oldu.¹ Buhara Emirliği, uluslararası hukuk öznesi statüsünü kaybetmesinin yanı sıra sınırlı egemenliği ile içişlerinde bağımsız olarak varlığını sürdürmeye devam etti. Buhara Emiri ile onunla sürekli temas hâlindeki Türkistan Genel Valisi arasındaki ilişki doğrudan genel valilikte görev yapan Dışişleri Bakanlığı diploması memuru tarafından yürütülüyordu. Ancak 1885 senesine gelindiğinde Petersburg ve Taşkent’teki Rus idaresi ile Buhara hükümeti arasındaki çeşitli alanlardaki tüm ilişkilerin 1 Ocak 1886 tarihinde vazifesine başlayacak olan Rus Siyasi Temsilciliği’nin aracılığıyla yürütülmesi planlandı.² 1886 yılından itibaren Dışişleri Bakanlığı’na tabi olan ve Dışişleri Bakanı tarafından tayin edilen siyasi temsilci, 1910 senesinden itibaren Türkistan Genel Valiliği ve akabinde Harbiye Bakanlığı’na tabi kılındı.³

¹ *Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy İmperii*, Novoye Literaturnoye Obozreniye, Peterburg 2008, s. 294.

² 1885 senesine gelindiğinde Türkistan’da aktif işgal hareketi tamamlanmış, Ruslar Afganistan sınırına dayanmış ve hatta Türkistan Genel Valiliği topraklarında dört başarısız nizamname tasarılarının hazırlanmasından sonra 1886 senesinde Türkistan Krayı’nın idaresi hakkındaki nizamname kabul edilmişti. Böylesi bir durumda da Ruslar, hem valilik hem de vasal hanlıkların topraklarında idari, siyasi ve ekonomik alanda Rus iktidarının güçlendirilmesi için aktif harekete geçti. 12 Kasım 1885 tarihinde bu siyaset doğrultusunda III. Aleksandr’ın “Buhara Emirliği’nde Rus İmparatorluk Siyasi Temsilciliği’nin kurulması hakkında” bir emirnamesi yayımlandı ve siyasi temsilcilik, 1 Ocak 1886 tarihinden itibaren, N. V. Çarıkov başkanlığında faaliyetlerine başladı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hatice Kerimoğlu, Buhara Emirliği’nde Rus Siyasi Temsilciliği’nin Kurulması ve Nikolay Valeryeviç Çarıkov’un Buhara’daki Faaliyetleri (1885-1890)”, Korkmaz, F. (Ed.), 9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, 2021.

³ Abdülhakim Şerali Rozikzoda, “Agentii siyösi Rossiya va İslohoti Buhoro”, *Vestnik Tacikskogo Natsionalnogo Universiteta*, No: 1, 2021, Duşanbe, s. 26.

Buhara'daki Rus Siyasi Temsilcisi'nin faaliyetleri neticesinde Rusya'nın talebi üzerine Emirlikte kölelik ve köle ticareti ilga edildi. Buhara topraklarındaki Rus tebaası, taşınır ve taşınmaz mallar edinme, burada ticarî faaliyetlere katılma ve yerel makamlar tarafından can ve mal dokunulmazlığı hakkına sahip oldular. Aynı zamanda siyasi temsilciye Buhara Emirliği'ndeki Rus tebaasının işlediği suçların yerel bir Rus siyasi temsilcisinin yargı yetkisine tabi tutulmasına ilişkin kanunla davalara bakmak ve hüküm vermekle yükümlü olan bir sulh yargıçlığı vazifesi verildi.⁴ 1894 senesinde Petersburg'un girişimiyle imzalanan hususi bir anlaşma uyarınca Buhara toprakları, Rusya İmparatorluğu gümrük sınırlarına dâhil edildi ve Buhara-Afgan sınırlarında dış dokunulmazlık statüsüne sahip Rus sınır karakolları teşkil edildi. Ancak Petersburg ile Taşkent'teki Rus idaresinin yerel «cahil» ahalinin yaşamlarının mali alanında yapılan radikal değişikliklerden hoşnutsuz olabilmeleri ihtimalinden endişe duymalarından ötürü Emirlikte oldukça ihtiyatlı ve yavaş hareket ediliyordu. 1917 hadiselerine kadar Buhara Emirliği, eski yönetim biçiminin yanı sıra toprak ve ekonomi sistemini de muhafaza etti ve uzun yıllar boyunca gelenekçiliğe dayanan monarşik güç, tebaasının gözünde karizmatik meşruiyetini korudu. Buhara ahalesinin genel manada feodal beylerin keyfiliklerinden duyduğu memnuniyetsizlikten söz edilmesi mümkün olsa da halkın büyük çoğunluğu toplumsal sistemden memnundu. Rus idaresi de Buhara Emiri'nin her zaman Rus İmparatoruna sadık kalması ve Rusya'nın ekonomik çıkarlarına saygı duyması nedeniyle onun vasal bağımlılığını yeterli görüyordu. Rusya İmparatorluğu, Emirliğin Rusya'nın güney topraklarının güvenliğine katkıda bulunan bir tampon vazifesi görmesinden ötürü burada yavaş ve oldukça ihtiyatlı bir reformla bu gelenekçiliği koruma ve sürdürme siyaseti yürüttü. Bunun yanı sıra Türkistan Genel Valiliğine bağlı beş oblastta, 1916 yılının Ağustos ve Eylül aylarında başlayan ayaklanmalar isyana dönüşmüş ve İmparatorluğun bölge üzerinde hayata geçirdiği yeni idarî tasarruflar ahali içinde var olan duyguların patlamasına ve bölgedeki sessizliğin bozulmasına ortam hazırlamıştı ve bu şartlar altında Emirlik topraklarında çok ihtiyatlı davranılması gerekiyordu.⁵

Buhara'daki Rus Siyasi Temsilciliği, 1916-1917 yıllarında emirlikte meydana gelen birçok talihsiz hadiseye karıştı. Rus Siyasi Temsilcisi P. M. Lessar'ın⁶ "*Politikamızın özü, Emirliğin iç işlerine müdahalede bulunmamaktır ve biz sadece Buhara pazarlarının güvenliğini önemsiyoruz ve Orta Asya'daki vaziyetin kötüleşmesi durumunda stratejik ve siyasi meselelerle ilgileneceğiz. Emir ve memurlara gelince ise ahaliye ne yaparlarsa yapsınlar.*" şeklindeki beyanının aksine temsilcilik, bu yıllarda Emirliğin siyasi yaşamına aktif olarak müdahalede bulundu. Lessar'ın başkanlığını yaptığı kurumun Buhara

⁴ Kerimoğlu, *a.g.e.*, s. 712-713.

⁵ Ömer Karataş, "Rus Sömürüsüne Karşı Türkistan Milli Ayaklanması'nda (1916) Semerkant", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, S. 12, Nisan 2021, s. 73; Ömer Karataş, "Rus Sömürüsüne Karşı Türkistan'da İsyân (1916): Sır Derya Örneği", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 8, S. 1, Mart 2021, s. 227.

⁶ 1890-1895 yılları arasında Buhara'da Rus Siyasi Temsilciliği görevini icra etti.

Emirliği'nde imparatorluğun sömürge politikasının uygulanmasıyla sorumlu olmasından ötürü bir memur olarak aksini söylemesi mümkün değildi ve Emirliğin iç işlerine “müdahalede bulunmayız” demek, esasen halkın gözünde hakikati gizlemenin yeni bir yoluydu. Ancak bu sözler aynı zamanda imparatorluğun Buhara Emirliği'ne yönelik sömürge politikasının özünü de ortaya koyuyordu.⁷

Tüm bunların yanı sıra 1882 yılından itibaren Türkistan Genel Valisi tarafından resmi olarak Buhara Emirliği'nin Rusya'ya ilhakı meselesi birçok kez gündeme getirildi. 20. yüzyılın başları itibariyle Rusya İmparatorluğu, siyasi temsilcisi aracılığıyla Emirliğin iç işlerine müdahale etmekle kalmayıp aynı zamanda Emirliğe karşı bir nevi gerici bir tavır aldı ve ülkenin ilerici-aydınlarına karşı açık bir mücadele başlattı.⁸ Öte yandan bu kurum, Rusya İmparatorluğu ile Buhara Emirliği arasındaki ilişkilerin güçlenmesinde ve genişlemesinde, bilhassa da Emirliğin 1917 yılı siyasi hayatında ve trajediyle sonuçlanan hadiselerinde kilit rol oynadı. Buhara'daki en ufak bir gelişmeyi, eylemi, hatta Rusya aleyhine söylenen sözleri dahi derhal üstlerine bildiren siyasi temsilci A. Y. Miller⁹ 1917 yılının Mart ve Nisan aylarında, Rusya'ya çağrılana kadar Rus Dışişleri Bakanlığı'na her gün, bazen de günde 2-3 telgraf çekti.¹⁰ Bu telgrafların çoğu Rus arşivlerinde muhafaza edilmesine rağmen bir kısmı da dönemin dergilerinde yayımlandı. Dolayısıyla bu çalışmada gerici özelemlerini liberal sözlerle örten, esasen emirin feodal iktidarını sürdürmesi taraftarı olan Rus Siyasi Temsilciliği'nin rolünü açık bir şekilde ortaya koyan Rus belgeleri ışığında 1917 yılının Nisan ve Mart hadiselerine yer vereceğiz.¹¹

1. Buhara'da Reform Hareketinin Kısa Tarihi

19. yüzyılın son çeyreğinde Buhara'daki yetkililerin yeniliklere karşı muhafazakâr tutumu ve Rus idaresinin dış dünyayla tüm bağları azaltma çabalarına rağmen, tüm Müslüman Doğu'yu kasıp kavuran modernist hare-

⁷ Rozikzoda, *a.g.m.*, s. 26-27.

⁸ Rozikzoda, *a.g.m.*, s. 27.

⁹ 1868 senesinde doktor bir ailede dünyaya geldi. 1894-1899 yılları arasındaki Buhara'daki Rus Siyasi Temsilciliği'nin tercümanı (doğu dilleri) olarak Dışişleri Bakanlığının hizmetine girdi. 1899-1905'te Sistan'da konsolos yardımcılığı yapan Miller, 1906 senesinde Tahran'daki misyonun 1. Tercümanı olarak görev yaptı. 1907-1908 yıllarında Liverpool'daki konsolosluk vazifesinden sonra İran'a döndü. 1908-1910 yıllarında Astrabad konsoloslu, 1910-1913 yılları arasında ise Tebriz başkonsoloslu olarak görev yaptı. Buhara'daki siyasi temsilcilik vazifesinden önce 1913-1915 yılları arasında Moğolistan'da siyasi temsilci, 1915-1916 yıllarında ise Urga'da başkonsolos olarak görev yaptı. 1916 yılının Ekim ayında Buhara Siyasi Temsilciliği vazifesine tayin edildi. 1917 Nisan ayı sonunda Rusya'ya çağrıldı, bir süre Rus ordusunun safarında çalıştı ve ardından Fransa'ya taşındı. Farsçayı iyi bilmesinden ötürü Paris'teki Afganistan Büyükelçiliği'nde tercümanlık yaptı. 1940 senesinde Paris yakınlarındaki bir kasabada öldü. Tüm bu vazifelerinin yanı sıra Miller, Fars dili, tarihi ve kültürü konusunda yetkin bir uzmandı ve Paris'teki Rus göçmen topluluğu arasında ders veriyordu. Türkistan halklarının tarihi, kültürü ve diplomasisi üzerine çeşitli makaleler kaleme aldı.

¹⁰ Rozikzoda, *a.g.m.*, s. 29.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fayzullı Hocayev, “O mlado-buhartsah”, İstoriik-Marksist, T. 1, 1926; *K istorii revolyutsii v Buhare*, Uzbek. Giz., Taşkent 1926.

ketin kılıvcımları hanlıklara da nüfuz etti. Reformcu hareketlerin yayılmaya başladığı ve Rusya Türkleri arasında modernist hareketin karakter kazandığı böylesi bir dönemde ülkeyi Emir Abdülahad (1885-1910) yönetiyordu. Rusya'yı birçok kez ziyaret eden ve Rusya Müslümanlarının ruh haline yabancı olmayan Emir, 1893 yılı başlarında İsmail Gaspıralı'yla da görüştü. Ancak Gaspıralı'nın faaliyetlerini olumlu değerlendirmesine rağmen reform fikirlerinin uygulanması için hiçbir adım atmadı. 1905 Rus Devrimi ve İmparator tarafından ilan edilen manifestodan sonra Buhara'ya girmeye başlayan liberal reformcu hareket de muhafazakâr din adamlarının sert muhalefetiyle karşılaştı. Âlim Han (1910-1920) dönemine gelindiğinde ise imparatorluk yetkilileri, hükümdar değişikliği sırasında Buhara'nın sosyo-ekonomik yaşamında bir takım değişikliklerin yapılması konusunda harekete geçtiler lakin bu reformlar, onları şeriate aykırı bulan din adamları tarafından onaylanmadı.¹²

1905 sonrasında Ceditçiler, esas olarak kitap ve ders kitabı basma faaliyetleriyle meşgul olan ve toplum üzerinde çok etkisi bulunmayan Abdurauf Fıtrat, Feyzullah ve Osman Hocayev, Abdvahid Burhanov, Sadrettin Ayni, Abdulkadir Muhittinov ve Musa Saidcanov'un başını çektiği Buhara aydınlarından oluşan küçük bir gruptu. Devrimci gelişmeler ve Rus monarşisinin çöküşü sürecinde ülkedeki reformlarla ilgili yeni kararlar alan genç Buharalılar, 1917 senesinde faaliyetlerini yoğunlaştırarak "Genç (Yaş) Buhara Partisini" kurdular ve siyasi hayatta etkin konuma geldiler. Bilhassa 1910 senesi itibarıyla muhalefet ettikleri Emirliği devirdikleri 1920 yılına kadar geçen süreç, bu hareketin siyasallaşmaya başladıkları döneme tekabül eder. Gizli şekilde faaliyet gösteren Genç Buharalılar, 1917 Şubat Devrimi'nden sonra Buhara hükümetiyle açık bir şekilde mücadele etmeye başlayacaklardı.¹³

Genç Buharalılar, Rusya'nın yardımı olmaksızın Emiri reformları gerçekleştirmeye ikna edemeyeceklerinin farkındaydılar. Bu nedenle 14 Mart 1917'de Rusya Devlet Duması Başkanı, Dışişleri Bakanı, Harbiye Bakanı ile Adalet Bakanına A. Fıtrat tarafından imzalı bir mektup göndererek Emirliğin vahim durumunu ve ülkedeki reform ihtiyacını dile getirdiler.¹⁴ Rus Siyasi Temsilciliği ise genç Buharalıların, Rusya ile savaş halinde olan Almanya tarafındaki Türkiye'yle yakın temaslarda bulunma ihtimalinden endişe duymalarından ötürü I. Dünya Savaşı'ndan sonra memurlar ve Ceditçiler üzerindeki denetimini güçlendirdi. Tüm bunların ötesinde ülkede Rusya'daki Şubat devrimiyle kurulan geçici hükümet ile alt üst olan siyasi dengeyi tekrar sağlamaya çalışan Emir, bir tarafta reformları gerçekleştirmek için Ruslar ile işbirliği yapmaktan çekinmeyen gençler partisi, bir tarafta ise reformları ve bu süreci ortaya çıkaran tüm gelişmeleri kendilerine tehdit olarak gören yönetici sınıf,

¹² Zaynabidin Abdıraşidov, İsmail Gaspıralı ve XX. Yüzyılın Başlarında *Türkistan*, Çev. Hatice Kerimoğlu, Selenge Yayınları, İstanbul 2022, s. 112-126.

¹³ Nurettin Hatunoğlu, "Buhara'daki Ceditçilik Hareketi ve Yaş Buharalılar", *SÜTAD*, No: 38, Güz 2015, s. 5, 13.

¹⁴ N. B. Hotamov, "Buharskiye Cadıdı-Mladobuhartsı", *İzvestiye Akademii Nauk Respubliki Tacikistan Otdeleniye Obşestvennih Nauk*, No: 2, 2020, s. 42.

diğer tarafta ise kısmen Ceditçileri, ağırlıkta ise Kadimcileri destekleyerek ortada kalan ahali vardı.¹⁵

2. 1917 yılı Nisan Hadiselerinde Giden Yol

İmparatorluk iktidarının devrilmesine ilişkin ilk haberler, 28 Şubat gecesi geç saatlerde Taşkent'e ulaşırsa da yerel yetkililer, Şubat Devrimi'nin zaferini 3 Mart'ta ilan ettiler. Derhal yeni iktidarı tanıyan Türkistan Genel Valisi A. N. Kuropatkin'in "*hak ettiği popüleritesine*" güven duyan geçici hükümet, onu kenar bölgedeki komiseri olarak tanımakta gecikmedi; kenar bölgedeki tüm yüksek idareyi eski imparatorluk genel valisinin ellerine bıraktı.¹⁶ Hatta ona kısmi olarak hareket özgürlüğü verdi.¹⁷ Türkistan Genel Valisi Kuropatkin, Rusya terkiğine girmese dahi Buhara'da yeni reformların uygulanabileceği ve Buhara'nın Rusya'ya bağlı özerk bir bölge olarak Emir yönetiminde varlığını sürmesi yönünde görüş bildiriyordu. Böylesi bir siyasi pozisyon, Buhara yetkilileri üzerindeki kontrolün sıkılaştırılması açısından faydalı olacaktı. Asırlardır şeriatın hâkim olduğu Emirliğin Rusya terkiğine girmesinden sonra ahali, bu gelişmeyi yanlış anlayabilir, ayaklanma olasılığı doğabilir ve Afganistan, İslam'ın savunucusu konumunda bu topraklara müdahale edebilirdi. Dolayısıyla da Afganistan'ın iştirakiyle Buhara'daki isyan diğer komşu bölgelere öncelikle de Semerkand'a sıçrayabilirdi. Buhara'daki reformları ilk olarak Buhara Hükümeti açıklamalıydı, aksi takdirde Emire karşı başlayan devrim hareketi, Rusya'ya karşı büyük bir muharebeyle neticelenebilirdi. Bu nedenle genel vali, sürekli olarak Rus siyasi temsilcisine ihtiyat çağrısı yapıyordu.¹⁸ Dolayısıyla ülke topraklarında gerçekleştirilecek her bir reform faaliyetinin Emirlik hükümeti tarafından başlatılması ve yürütülmesi planlandı.

Buhara'daki Rus Siyasi Temsilciliği, Emirliğin karmaşık ve kaotik siyasi vaziyetinden sürekli olarak endişe duyuyordu. 1917 Şubat hadiseleri ve II. Nikolay'ın tahtan indirilmesinden bir gün sonra siyasi temsilci, Buhara halkına seslenerek onları nizam ve barışı korumaya davet etti. Lakin isteklerinin aksine Rus ahalinin meskûn olduğu Emirlik topraklarında siyasi gösteriler düzenlendi. Bu bağlamda aydınlar, Ceditçiler ve işadamları reform meselesini her zamankinden daha ciddi bir şekilde gündeme getirdiler.¹⁹

Rusya'daki Geçici Hükümet döneminde önceki hedeflerine ve konumuna tamamen sadık kalan Buhara'daki Rus Siyasi Temsilciliği eskisinden daha fazla anti-demokratik bir pozisyona geçti. Hatta temsilciliğin böylesi bir pozisyon alması bu müessesenin imparatorluk döneminden kalma, Rusya ile

¹⁵ Halim Taşkaya, *Abdurrauf Fitrat ve Yaş (Genç) Cemiyeti*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015, s. 75.

¹⁶ Genel Vali Kuropatkin'in devrim günlerinde Türkistan'daki diğer faaliyetleri için bkz. Ömer Karataş, *Türkistan Son Genel Valisi Aleksey Nikolayeviç Kuropatkin'in Günlükleri Devrim Günlerinde Türkistan (1916-1917)*, Kitabevi, İstanbul 2021.

¹⁷ *Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy İmperii*, s. 131.

¹⁸ "Sekretnaya telegramma Turkestanskogo general-gubernatora na imya ministra inostr. del." (Kuropatkin), No: 360, s. 84-85.

¹⁹ Rozikzoda, *a.g.m.*, s. 27.

işbirliği içinde olan bir kurum olarak başta işçiler ile Rusların meskûn olduğu mahalleler olmak üzere Buhara halkının gözündeki itibarını sarsmıştı. Nitekim Miller, Geçici Hükümetin 13 Mart 1917 tarihinde Harbiye Bakanına gönderdiği gizli ve ivedi telgrafında siyasi temsilcinin yanlış bir şekilde “siyasi casus” olarak yorumlandığı ve bu bağlamda kuruma olan güvensizliğin arttığını bildirerek, siyasi temsilcilik adının “Rusya’nın Buhara’daki İkametgâhı” olarak değiştirilmesini istemişti. Esasen halk arasında güvensizliğin artmasının temel nedeni siyasi temsilci adının yorumlanmasıyla ilgili değil, anti-demokratik bir duruş sergileyen Miller’in Emir ve hükümetinin ortağı olmasıydı. Geçici Hükümet, Ruslar ve Buhara halkı arasında güvensizlik ve memnuniyetsizliğin artmasından endişe duyuyordu. 17 Mart 1917 tarihinde bu meselelerin Geçici Hükümet tarafından görüşülmesine müteakip Buhara’daki Rus Siyasi Temsilciliği’nin “Rusya’nın Buhara’daki İkametgâhı” olarak adlandırılması kararı alındı. Siyasi teşkilatın yetkilileri ve çalışanları, bu değişiklikleri kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak bunu “bizim statü ve rütbemizi yükselttikleri” şeklinde dile getirdiler. Ancak bu isim değişikliği, bu müessesenin Buhara’yla ilgili politikası ve konumunu etkilememiş, hatta kadrosu dahi aynı kalmıştı. Rus Siyasi Temsilcisi, Buhara’daki reformlarla ilgili provokatif, düşmanca ve anti-demokratik bir pozisyon sergiliyor ve gizli bir şekilde genç Buharalılara karşı açık bir mücadelede bulunuyordu. Bundan ötürü Genç Buharalılar ile aydınlar, Emir’in ve hükümetinin onlara karşı başlattığı düşmanca birçok eylemin ilham kaynağı ve liderinin doğrudan Miller olduğunu kısa bir zaman içinde farkına vardı.²⁰

3. Reform Taslağının Hazırlanma Süreci

Buhara’daki Rus Siyasi Temsilcisi Miller’in 17 Mart 1917 tarihinde Dışişleri Bakanı’na gönderdiği telgrafta, Buhara’daki reform hareketinin Rus hükümetinin müdahalesiyle bir an önce hayata geçirilmesi gereken meselelerden biri olduğuna işaret ediliyordu. Siyasi temsilci bu reformların ahalinin siyasi ve ekonomik çıkarlarına zarar vermeden hayata geçirilmesi ve yerli Müslüman halka ve şeriata aykırı olmaması gerektiğini vurgu yapıyordu. Miller’e göre tüm bu modernizasyon çalışmaları, özerk Buhara kanunları çiğnenmeden Rus idaresinin kontrolü altında gerçekleştirilmeliydi. Böylesi bir vaziyet dış güçlerin Buharalılar üzerindeki etkisini azaltacak ve Buhara Emirligi’nde reformların hayata geçirilmesini sağlayacaktı. Reformun öncelikli hedefleri vergilerin hafifletilmesi ve düzgün bir şekilde toplanması, hazinenin kurulması, beyler üzerinde kontrol sağlanması, başkent’in yönetimi, diğer hanlık şehirleri için yönetmeliğinin hazırlanması, eğitimin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, halkın aydınlatılması için kurumların kurulması, posta ve telgraf müesseseleri ile kültür evlerinin oluşturulması ile yolların geliştirilmesiydi. Miller bilhassa bu reformların hayata geçirilmesi sırasında Buhara Emiri ve Buhara halkıyla diyalog içinde olunmasının gerekliliğine vurgu yapıyordu. Son olarak bir teh-

²⁰ Rozikzoda, *a.g.m.*, s. 28.

like ihtimali olduğundan siyasi temsilcinin Yeni Buhara'dan²¹ Eski Buhara'ya gitmesinin daha uygun olacağı konusunda Dışişleri Bakanı'na uyarıda bulunuyordu.²² 18 Mart tarihli gizli telgrafında ise Rus ve yerel dilde gazete yayınlama kararı alındığı, Eski Buhara'da idarenin kurulması yönünde adımlar atılacağı hakkında bilgi veriyordu. Daha önce bildirilen reformların müzakere edildiği ve aynı günün akşamı Emir ile Kuşbegi Nasrullah'ın huzurunda, N. A. Şulga'nın²³ da katılımıyla reformlar hakkında toplantı yapılacağını bildiriyordu.²⁴

Bunun yanı sıra Miller ve Buhara'daki Rus Siyasi Temsilciliği'nin tüm çalışanları, üstleri tarafından Emirlik hükümetinin temellerini etkilemeyecek bir reform tasarısı hazırlamaları ve gerçekleştirmeleri için talimat almışlar ve yumuşak ve ılımlı bir reform proje hazırlamaya koyulmuşlardı. Bu bağlamda Miller, 19 Mart 1917 tarihinde Geçici Hükümetin Dışişleri Bakanından, reformların hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin tüm sorumluluğun Emirlik hükümetine verilmesi gerektiğinin vurgulandığı bir telgraf aldı.²⁵

Siyasi temsilcinin beyan ettiği üzere toplantıda Miller, Kuşbeginin Eski Buhara'da seçim sistemi temelli bir öz yönetimin kurulması, memur maaşlarının görüşülmesi, adalet sisteminde düzenleme yapılması ve eğitimin geliştirilmesi için okulların kurulması gerektiğini söylediğini beyan ediyordu. Siyasi temsilci tarafından telgrafta Buhara Emiri'nin Emir'in halka hitap edeceği manifestoyu hazırladığı da not düşülmüştü. Kuşbegi bilhassa reformların şeriata aykırı olmaması gerektiği aksi takdirde mollalar arasında bunun bir yanlış anlaşılmaya sebebiyet vererek onları İslam düşmanı olarak gösterecekleri ve halk arasında bir ayaklanmanın meydana gelebileceği konusunda siyasi temsilciye uyarıda bulunuyordu. Buhara'nın Rusya terkiğine girmesini her açıdan tehlikeli bir adım olarak gören Miller'e göre Emir ile Kuşbeginin şeriati çiğnemenin reformların gerçekleştirilmesi sürecindeki ana garantörün hanlık ahalisiydi.²⁶

Rus Siyasi Temsilcisi Miller'in 20 Mart 1917 tarihli gizli telgrafında Emir manifestosunun metni şu satırlarla yer alıyordu;

Bismillahirrahmanirrahim. Mümin vatandaşlarımızın kaygısı ve huzuru için hiçbir şer olmadan idarede ve tüm alanlarda geniş çaplı bir reform yapmaya karar verdik. İyileşmenin ve gelişmenin ana kaynağının sadece ve

²¹ Aynı zamanda Kagan olarak isimlendirilen şehir, 1888 yılında Hazar Ötesi Demiryolunda Rus yerleşimi olarak kuruldu. Şehir aynı zamanda Rus Siyasi Temsilciliği'ne ev sahipliği yaptı.

²² "Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del.", 17 Mart 1917 g. (Miller), No: 3939, s. 80.

²³ 1909 senesinde Buhara'da hizmet etmek üzere gönderilen diplomat, 1911 yılından itibaren Buhara'daki Rus Siyasi Temsilciliği'nin tercümanı olarak görev yapmaya başladı. 1916 yılı itibarıyla ise temsilciliğin birinci sekreter vekili oldu. 1917 yılının Ekim ayında Dışişleri Bakanlığı Üçüncü Siyasi (Orta Asya) Dairesi sekreterliği vazifesine getirildi.

²⁴ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 18 Mart 1917 g. (Miller), No:128, s. 81.

²⁵ Rozikzoda, *a.g.m.*, s. 29.

²⁶ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 20 Mart 1917 g. (Miller), No: 129, s. 81-82.

sadece şeriat olabileceğini size hatırlatmak istiyorum. Herkesi Buhara'nun aydınlatılması yolunda ve Buhara halkının eğitim alması konusunda katkıda bulunmaya çağırıyorum. Her şeyden önce adalet konusunda adamlar atılacak zekat ve diğer vergiler düzenlenerek büyük Rusya ile Emirlüğimizin ticareti geliştirilecektir. Bu görev için atanan memurlara maaşa bağlanacak ve bu memurlar ödüllendirileceklerdir. Bizim taraftan şeriata uygun olarak hanlıkta bilim ve eğitim konusunda faydalı tedbirler hayata geçirilecektir. Başkent ahalisinin huzuru için onlar tarafından toplumda saygı gören kişilerden bir kurul seçilecektir. Bu kurul başkentte huzurun sağlanmasıyla görevli olacaktır. Aynı zamanda bir hazine oluşturup hanlığımızın gider ve gelirleri hesaplanarak bütçe düzenlenmesinin gerekli olduğunu savunuyorum. Vatandaşlarımızın ne olup bittiğinden haberdar olmaları için Buhara başkentinde matbaa kurulmasını planlıyoruz. Matbaanın ilk hedefi haber yayınlarak Buharalılarla tüm olan biten hakkında bilgilendirmektir. Bizim koruyucumuz olan Rusya ile sıkı bir ilişki içinde olduğumuz kararlar halkın da izniyle hapishanedeki tutukluların serbest bırakacağız.²⁷

Emirin bu açıklamasından sonra bu manifesto nedeniyle mollalar arasında da bir huzursuzluğun meydana geldiği Buhara'daki Rus siyasi Temsilcisi'nin 22 Mart tarihli gizli telgrafında beyan ediliyordu. Miller, mollaların bu reformların Şiiler ile az sayıdaki Ceditçilerin yararına olduğunu dile getirdiklerini yazıyordu. Siyasi Temsilci de bunun üzerine biran önce Kuşbeginden, Kazikelan aracılığıyla mollalara bu reformların şeriata uygun olacağını anlatmalarını talebinde bulunmuştu. Öte yandan Buhara hükümetinin manifestosunda sürekli şeriata vurgu yapması gerektiğini, aksi takdirde bu reformların geniş cahil kitle içinde kâfirlerin şeriata darbe vurmak için yaptığı bir reform olarak algılanacağını belirtiyordu. Miller, reformların mollaların çıkarlarına zarar vermemesi ve bu konunun şehirde güçlü bir idare oluşturduktan sonra görüşülmesi gerektiği konusunda ısrar ediyordu.²⁸

Bunun üzerine Ceditçilerin temsilcisi, Kazikelan ile Kuşbegi ile görüşen Rus Siyasi Temsilcisi, Kuşbeginin reformları desteklediği ve her türlü desteği sağlamaya hazır olduğu konusunda Dışişlerine Bakanlığı'na malumat verdi. Temsilcinin önerisiyle Kazikelan ve Buhara Reisi görevleri reform taraftarları ve halk içinde saygıdeğer ve tanınan bir şahıs olan Gicduvan ve Çarcuy Kadınları Muhammet Şerif ile Abdusamed Hocey'e verildi.²⁹ Ancak tüm bu süreçten güven duymayan genel vali, Emir ve Kuşbeginin Buhara'daki reformları hayata geçirme göreviyle başa çıkamayacağı ve Emir ile anlaşarak temsilcinin mevcut kontrol ve yetkilerinin önemli ölçüde genişletmesi gerektiği konusunda Dışişleri Bakanı'na müracaatta bulundu.³⁰ Kuropatkin bu telgrafta Emirlik-

²⁷ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 20 Marta 1917 g. (Miller), No: 132, s. 82.

²⁸ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 22 Marta 1917 g. (Miller), No: 135, s. 83.

²⁹ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya sovetnika tretyago političeskogo otdela.", 24 Marta 1917 g. (Miller), No: 137, s. 83-84.

³⁰ "Sekretnaya telegramma Turkestanskogo general-gubernatora na imya ministra inostr. del.", 24 Marta 1917 g. (Kuropatkin), No: 362, s. 85.

teki reformların sistematik, pratik ve doğrudan kendi kontrolleri ve rehberliği altında gerçekleştirilmesi için aşağıdaki önlemlerin alınmasını arzu ediyordu;

Yeni Buhara'da hâlihazırda var olan sulama, tarım, ormanlık ve veterinerlik teşkilatlarının bir parçası olarak tarım, finans, ticaret ve sanayi, eğitim, posta ve telgraf, toplum ve sağlık hizmetlerinden oluşan 7 daire kulsun. Bu dairelerin yöneticileri ve üyeleri, Rusya başkanlığında hanlık-taki tüm faaliyetleri gözden geçirerek geliştiren ve daha sonra temsilciliğin Buhara hükümeti ile yaptığı anlaşma uyarınca onaylanan bir konsey hazırlayacaklar. Bu konseyin aldığı kararlar temsilciyle Buhara Emiri arasında görüşülerek onaylanacak. Söz konusu daireler benim 131 numaralı telgrafımda bahsettiğim yerel komisyonlarla iletişime geçecek ve yavaş yavaş bunların yerini alacaktır. Beylikler ve Tumenlerde reformların uygulanması amacıyla beylere bağlı yerel kalem odası yöneticisi olarak 34 Tatar öğretmen veya yetkilinin davet edilmesi gerekiyor. Bunlar, Hanlığın merkez noktalarında yaşayan bölge müfettişlerinin emrinde olacaklar ve bölge müfettişleri doğrudan temsilcimize rapor verecekler. Ayrıca yukarıda adı geçen dairelerin yetkilileri sahada çeşitli etkinlikler düzenlemeleri için beyliklerde yaşayacaklar. Bu kurumların harcamalarının geçen yıl 2 milyon gelir sağlayan hanlıkların gümrük dairesi tarafından karşılanması adil olur. Aksi takdirde bu masraflar Buhara Emirliği hazinesinden karşılanacaktır. Bu öneriler onaylandığı takdirde talimatların alınmasından hemen sonra, iyi bir maaşla 6 müfettiş ile yerel kalem odalarına uygun yöneticiler bulması için bir görevli bulmayı önerebilirim.³¹

Buhara'daki Rus Siyasi Temsilcisi Miller, 26 Mart 1917 tarihinde Harbiye Bakanı'na gönderdiği gizli telgrafta bu önerilerin iki yerel ceditçi öğretmen ve gazeteci A. Fıtrat ile Buhara "Bereket" şirketinin saymanı Musa Yuldaşev tarafından imzalandığını bildiriyordu. Miller, Emir'in planlanan reformları onların gerçekleştirme konusundaki niyetine ikna olan Ceditçilerin, şeriatı ihlal etmekle suçlanmalarına yol açabilecek her şeyden kaçınarak talimatlarını tam olarak uygulamaya hazır olduklarını ifade ettiklerini yazıyordu. Aynı zamanda Ceditçilerin reformların şeriat hukukuna uygun olarak yapılması gerektiğinin, aksi takdirde huzursuzluktan başka bir şey çıkmayacağını farkında olduklarını da ekliyordu. Bunun dışında Fıtrat ve Yuldaşev'in, Emir ve Kuşbeyine planlanan reformlar ve gerici Kazikelan yerine reform destekleyicisi ve son derece saygın Gıcuvan Kazi Muhammed Şerif ile değiştirilmesinden dolayı sevinç ve minnettarlıklarını duygularını iletmesini istediklerini yazıyordu. Telgrafta ayrıca Buhara Reisi'nin kadı olarak Çarcuy'a atandığı, Çarcuy kadısı ünlü Ceditçi ve bilim adamı Abdussamed Hoca'nın Buhara reisi olarak tayin edildiği, hali hazırdaki Müftü Asker'in de Gıcuvan kadılığına atandığı bilgisini veriyordu. Boş kalan Müftü Askerlik makamına ise uygun bir adayın arandığı bildiriyordu. Aynı telgrafta yakın tarihte beylerin de değişiminin beklendiğini beyan ediyordu.³² Diğer taraftan ülkede hiçbir şeyi değiştirmek

³¹ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 25 Marta 1917 g. (Miller), No: 138, s. 85.

³² "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 26 Marta 1917 g. (Miller), No: 141, s. 86-87.

istemeyen Emir, hükümet yetkilileri ve cahil mollaların reformlara karşı çıktıklarını, defalarca yeni engeller çıkardıklarını ve sonunda ülkeyi toz ve kanla lekelediklerini belirtmek gerekir. Bu süreçte Emir ve onun memurlarıyla işbirliği yapan siyasi temsilcilik de Ceditçilere karşı oyunlar oynayarak gizli bir şekilde direniş güçlerine katılıyordu.³³

Siyasi Temsilci Miller, Emir manifestosuyla ilgili genel vali tarafından onaylanan talimatların alınmamasının ülkedeki vaziyeti zorlaştırdığı ve çıkarları açısından tehlikeli sonuçlar olabileceği konusunda genel vali aracılığıyla Dışişleri Bakanı'na uyarıda bulunuyordu.

Ayrıca Ruslara karşı bir katliam gerçekleşmesi ve Müslümanların ayaklanması durumunda Rus vatandaşlarını koruyacak silahlı güçlerinin olmadığını vurguluyordu. Özellikle Dışişleri Bakanı'nın reform programını onaylaması ve bunların hanlıkta uygulanması için, genel valinin manifestoyu açıklaması durumunda çıkabilecek herhangi bir soruna karşı bir askeri gücün oluşturulması gerektiği konusunda uyarılarını yineliyordu.³⁴

Emirle müzakere konularında biri de Hive Hanlığı için tasarlanmış askeri komiserliğin Buhara'da kullanılma olasılığıydı. Ancak Miller bunun imkânsız olduğunu düşünüyordu.³⁵ Ayrıca Buhara'da bir meclis oluşturulması fikri de gündeme geldiyse de meclisin çoğunluğunu gerici fanatiklerin oluşturacağı ve aralarında birkaç düzine reform destekçisinin varlığının mecliste hissedilmeyeceğinden ötürü bunun tehlikeli ve imkansız olduğu görüşü hakim oldu. Böylesi bir vaziyet içinde nüfusun cahil ve fanatik kitlesi, neredeyse tamamı reformlara karşı olan mollaları, memurları ve toprak sahiplerini tutacaklardı. Bir meclisin kurulması ve çoğu reform muhalifi olan yerel unsurlara kendi kaderini tayin etme hakkının verilmesi, Emir'in bir mürtet olarak devrilmesine ve Panislamizm temelli Rus karşıtı hareketine yol açacaktı.

Miller, 31 Mart 1917 tarihli telgrafında yerel koşullara göre yeterli sayıda komisyonun olduğuna vurgu yapıyordu. Ayrıca bu komisyonlar temel yasaların geliştirilmesinden de sorumluydular. Buhara fonlarıyla tarım, ormancılık, sulama, yol yapımı ve veterinerlik teşkilatı hali hazırda mevcuttu. Miller ayrıca bunlara finans, ticari ve sanayiş, sıhhi, eğitim ve telgraf ve kontrol teşkilatlarının eklenmesi gerektiğini bildiriyordu. Sahada kendi adamları olmadan reformun sadece ölü bir mektup olacağına dikkat çekiyor ve tüm Buharalılarını, bilhassa da ilerici-demokratların bunun farkında oldukları ve Rusların yardımını olmadan reformların hayata geçirilemeyeceğini bildiklerini yazıyordu. Bunun için iyi bir maaş karşılığında çalışacak uygun kişilerin mevcut olduğunu da belirten siyasi temsilci, tüm teşkilatların hiçbir şekilde yerel komisyonlara ters düşmeyeceği, tam tersine temsilci başkanlığındaki bu yerel komisyonlara destek olacaklarını yazıyordu. Son olarak uzmanlar olmadan Buhara'nın yeniden inşa edilmesi gibi muazzam bir görevle tek başına başa çıkamayacakla-

³³ Rozikzoda, *a.g.m.*, s. 28.

³⁴ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 30 Marta 1917 g. (Miller), No: 151, s. 87-88.

³⁵ "Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 30 Marta 1917 g. (Miller), No: 4476, s. 88.

rını vurgusunu yapıyordu. Telgrafi bir matbaanın açılması iznine ilişkin hiçbir itirazının olmadığı şeklinde cümlesiyle sonlandırıyor.³⁶

5 Nisan'da Miller, Buhara Emirine manifestonun hızlı bir şekilde kamuoyuna duyurulması hakkında soru yönelttiği gizli bir telgraf çekerek bu meseleyle ilgili gecikmenin şimdiden ciddi sıkıntılar yarattığı konusunda uyarıda bulunuyordu.³⁷ Nitekim Miller, Emirlik hükümeti ile anlaşarak bir reform projesi hazırlamış ve Geçici Hükümete göndermişti. Bu reform projesi 4 Nisan'da geçici hükümet tarafından incelenip onaylandı ve Emir, 7 Nisan günü manifestoyu³⁸ ilan etti.³⁹ Emir Âlim, 8 Nisan'da Başbakan G. Y. Lvov ile Dışişleri Bakanı P. N. Milyukov'a⁴⁰ telgrafi çekerek eski Buhara'da, Emirliğin asırlık inanç ve geleneklerine uygun olarak istikrarlı ve kademeli bir şekilde tüm alanlarda köklü reformlar yapma kararlığını halka açıkladığını beyan ediyordu.⁴¹

4. Manifestonun İlanından Sonraki Hadiseler

Genç Buharalıların bir kısmı, manifestonun ilanını bir nevi zafer olarak yorumlamış ve bu vesileyle, 8 Nisan günü bir şükran mitingi düzenlemek istemişti. Hatta S. Ayni, miting günü için hangi yollardan yürüneceği ve nasıl hareket edileceği konusunda bir planın hazırlandığı belirtiyordu. Aynı zamanda Miller'in gösterinin düzenlenmesine karşı olduğunu ancak gösteriye Buhara şehrinden 5 binden fazla insan katıldığını yazıyordu. Ancak reform istemeyen güçler tarafından karşı bir hareket organize edilmişti.⁴² Miller, Dışişleri Bakanı'na gönderdiği telgrafta reform destekçileri Buhara Reisi ile Kazikelan'ın dövuğü ve yerlerine gericilerin geçtiğini yazıyordu. Reformcular, fanatik mollaların önderliğindeki büyük bir kalabalığı görünce kaçmıştı. Miller, reform destekçilerinin hain olduğunu söyleyen grubun, onların idamını talep ettikleri ancak bunun reddedildiği, bunun üzerine göstericilerin dağıldığını belirtiyordu. Aynı telgrafta bu hadiseden sonra Buhara Hükümetine ayaklanmaların derhal sona erdirilmesi için onları ayaklanmaların tüm sonuçlarından sorumlu tutan bir nota sunan Miller, Şulga ile beraber Eski Buhara'ya gitmek için yola çıktıklarını da beyan ediyordu.⁴³

Ayni, Emir ve Miller'in gericilerin hareketinden yana tavır alarak genç Buharalıları öldürüp cezalandırmaya başladıkları ve bunun sonucunda sadece

³⁶ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 31 Marta 1917 g. (Miller), No: 154, s. 89-90.

³⁷ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 5 Aprelya 1917 g., (Miller), No: 156, s. 90.

³⁸ Manifesto için bkz. Nurettin Hatunoğlu, *Buhara Hanlığı'nun Son Emiri Âlim Han ve Dönemi (1911-1920)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara 2010, s. 186-187.

³⁹ Rozikzoda, *a.g.m.*, s. 31.

⁴⁰ 2 Mart-1 Mayıs 1917 tarihleri arasında Dışişleri Bakanlığı yaptı.

⁴¹ "Telegramma Emira Buharskogo 1) ministru-predsedatelyu knyazyu Lvovu i 3) ministru inostr. del Milyukovu.", 8 Aprelya 1917 g., (Seid Âlim Buharskiy), s. 90.

⁴² S. Ayni, *Tarihi inkilobi Buhoro*, Adib, Duşanbe 1987, s. 155, 158.

⁴³ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostr. del.", 9 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 4617, s. 91.

Buhara şehrinde üç bine yakın kişinin çeşitli cezalara maruz kaldığını yazıyordu. 9 Nisan'da General Kolçanov komutasındaki bir askeri birlik Emire karşı bir suikastı önlemek için Semerkant ve Taşkent'ten Kagan'a gelmişti. Miller'in bu birliğin Buhara'ya girmesini istememesine rağmen General Kolçanov devrimci askerlerin ısrarı üzerine 50 askerle Buhara'ya girmek zorunda kalmıştı. Hatta Emir, darp edilen Ayni de dahil olmak üzere esirlerin bir kısmını serbest bırakmıştı.⁴⁴

Miller'in 10 Nisan 1917 tarihli telgrafında birliğin gelişinin bölgede huzuru sağladığı, daha önce tutuklanan 10 genç Buharalı'nın serbest bırakıldığını ifade ediyordu. Ayrıca Karşı'den Eski Buhara ve çevresinde düzeni ve sükûneti sağlamak için Nizameddin Divanbeyinin çağırıldığı, eski Kazikelan'ın şehirden çıkarılması ve yeni Kazikelan'a hakaret edelerin ağır hapis cezasına çarptırılmasını talep ettiğini belirtiyordu.⁴⁵ Miller, 10 Nisan günü İşçi ve Asker Vekilleri Konseyi, Yeni Buhara İcra Kurulu üyeleri, birlik komutanı General Kolçanov, Vyatkin ve Semerkant İcra Kurulu üyeleriyle beraber Emir ve Kuşbegine bir ziyarette bulundu. Bu görüşmede Buhara'da herhangi bir gösteri yapılmasına izin verilmemesiyle ilgili bir karar alındı.⁴⁶

Miller, bölgedeki söylentiler yüzünden Genç Buharalılar'ın gerildiğinin farkındaydı ve Rusya Müslümanları, Semerkand ve Yeni Buharalıların Buhara hükümetinden kararlı adımlar atması için talepte bulunmalarının gerektiğini öne sürdüklerini yazıyordu. Bunu yapmadıkları takdirde Buhara'ya silahlı müdahalede bulunmalarının gerekeceği, fanatik kitlenin onlara karşı kışkırtılmalarının ve kanı dökülmesinin önlenmesi için kendisinin faaliyette bulunduğunu bildiriyordu. Aynı telgrafta Genç Buharalılar tarafından bir baskı olduğu, M. Yuldaşev'le ilgili olarak da onun silik bir şahsiyet olduğu vurgusunu yapıyordu.⁴⁷

Rusya Temsilcisi'nin Dışişleri Bakanı'na gönderdiği gizli telgrafında 11 ve 12 Nisan günlerinde Buhara'da sessizliğin hâkim olduğu bildiriliyordu. Miller, 8 Nisan ayaklanmalarında yer alan Rus karşıtı fanatik molla Kamareddin'in tutuklanıp Semerkand'a gönderildiğini yazıyordu.⁴⁸ 13 Nisan'da Yeni Buhara'da, Emir Eski Buhara'da manifestoyu ilanından sonra ilk ölen kişinin cenaze merasiminin gerçekleştiği bildiriliyordu. Ölen Nurullah Gafurov, Emir manifestoyu açıklamasından sonraki kutlama töreninde molla ve Kuşbeginin de eli olduğu düşünülen bir grup tarafından ana meydanda herkesin gözü önünde sopayla dövülmüştü. O ölmeden önce hastanede bulunan şahitler aralarında Müdderris Serhaddin'in de bulunduğu grup önünde şunları söylemişti:

⁴⁴ Ayni, *a.g.e.*, s. 183.

⁴⁵ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 10 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 4624, s. 91-92.

⁴⁶ "Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare ministru inostrannih del Milyukovu.", 10 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 4647, s. 92.

⁴⁷ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.", 11 Aprelya 1917 g., No: 161, s. 93.

⁴⁸ "Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del.", 14 Aprelya 1917 g., (Miller), No: 4707, s. 93.

“ben çok mutluyum son nefesimi veriyorum; ama Buhara'nın kısmen de olsa özgürlüğünü kazandığını görmüş oldum. Beni bir hırsız olduğum için değil, Buhara halkının özgürlük savaşçısı olduğum için dövdüler. Herkesi af ediyorum. Beni döven herkesin ellerinden öpüyorum. Buhara halkı için ölmeme yardımcı oldular. Tüm Müslüman kardeşlerime, askerlere, işçilere ve Rusya Geçici Hükümetine selam gönderiyorum.”⁴⁹

Miller ve Şulga'nın Genç Buharalılar ile ilericilere karşı kullandıkları son siyasi taktik, onların temsilcilerine karşı düşmanca tavrı almalarıydı. Emir ve hükümeti ise Miller ve Şulga'yı yumuşatarak genç Buharalılarla uzlaşma yolunu tuttu ve bu amaçla genç Buharalıların 12 temsilcisini Buhara'ya davet etti. Bunun üzerine 14 Nisan'da Miller ve Şulga rehberliğinde M. Muhiddin, F. Hocayev, M. İsom, M. Abdukadir, M. Makdum'un da içlerinde bulunduğu 12 kişilik heyet, Buhara'ya gitti. Ancak Aynı anılarında toplantının gidişatı, Miller ile Emir'in tavrının sadece gerici mollaların değil, Emir'in de bu reformları istemediğini kanıtladığını vurguluyordu. Ona göre önceden planlanan tüm bu senaryo, Emir ile Miller tarafından hazırlanmıştı.⁵⁰ Toplantının ardından temsilcilerinin kaldığı otel çevresinde toplanan protestocular bu 12 kişiyi teslim etmeleri talebinde bulunmuştu. Bunun üzerine temsilcilerin otelden ayrılmadan Miller ve Şulga'nın güvenliklerinin garantörü olmalarını ve onlarsız hiçbir yere gitmeyeceklerini belirtmeleri üzerine onlar ikisi tarafından Kuşbeginin bahçesine götürüldüler. Bu arada Kuşbegi Nasrullah ve ardından Miller, “Reform istemiyoruz, yaptıklarımızdan tövbe ettik” içerikli bir bildiriye imzalamalarını istedi. Ancak temsilcilerin “Miller'in isteği ve ısrarı üzerine imzalandık” şeklinde bir şart öne sürmeleri üzerine Miller, bu şartı kabul etmedi ve belge imzalanmadı.⁵¹

Ceditçi Aynı, Miller'in reformlara karşı düşmanca ve genç Buharalılara yönelik hain tutumunun farkındaydı ve bu konuda güvenilir bilgilere sahipti. Ayrıca Miller ve Şulga'nın kendilerini bir nevi hapisanede tutan Genç Buhara temsilcilerine karşı duruşu, reformlara izin vermeyecekleri ve Genç Buharalıları bertaraf edeceklerini açıkça gösteriyordu. Aynı zamanda Genç Buharalılar ile devrimcilerin temsilcilerinin istişare için Buhara'ya çağrılması ve bir nevi cezaevinde tutulması, Kagan'daki devrimcilerin nefretini uyandırdı. Temsilcilerin dönmemesi üzerine tüm Rus ve Müslüman devrimciler silahlanarak Buhara'ya doğru yola çıktılar.⁵²

Devrimciler, Buhara kapısı altındaki birliklerin komutanı aracılığıyla Miller'e temsilcilerin serbest bırakılması gerektiğini, aksi takdirde kendisinin vurulacağını söylediler. Bu tehditlerin ardından Miller, Nasrullah'tan 15 dakika içinde temsilcilerin serbest bırakılması yönünde katı bir ültimat talep et-

⁴⁹ “Telegramma çlenov Samarkandkogo Komiteta pri otryade, poslannom v Buharu, na imya ministra inostr. del.”, 14 Aprelya 1917 g., Staraya Buhara, s. 93-94.

⁵⁰ Aynı, *a.g.e.*, s. 189.

⁵¹ Aynı, *a.g.e.*, s. 190.

⁵² Rozikzoda, *a.g.m.*, s. 32-33.

mek zorunda kaldı. Derhal serbest bırakılan temsilciler, Kagan'a gönderildi.⁵³ Miller ve Buhara hükümetinin böylesi bir durumda suçu tamamen Kuşbegi Nasrullah'a atmaktan ve onu görevden azletmekten başka bir seçeneği yoktu.⁵⁴

15 Nisan'da Kagan'da genç Buharalılar ile devrimciler arasında son günlerdeki hadiselerin münakaşa edildiği bir toplantı gerçekleşti. Ceditçi Ayni'nin verdiği bilgiye göre Miller ve Şulga'nın Buhara Hükümeti'nin reformlara ve genç Buharalılara karşı düzenlediği oyundaki parmağı açık bir şekilde ortaya çıkmıştı. Neticede Miller ve Şulga'nın tutuklanmasına karar verildi. Bu haberi duyan Şulga, Kagan'dan kaçtıysa da Miller tutuklanarak Rusya'ya gönderildi ve Buhara, P. P. Vvedenskiy'e⁵⁵ emanet edildi.⁵⁶

Miller, Şulga, Vvedenskiy ve İ. İ. Umnyakov'un⁵⁷ ile Vvedenskiy'nin 16 Nisan günü Dışişleri Bakanı'na gönderdikleri gizli telgrafta Emirlik topraklarında Miller ve Şulga'ya karşı kışkırtmanın yoğunlaştığını bildirerek bakanlığın prestiji ve Rus vatandaşlarının güvenliği adına, Buhara'daki istikrarsız durum gözönüne alındığında, bu kişilerin derhal görevlerinden ihraç edilmeleri ve ayrılmaları konusunda izin istediler. Bu şartlar altında sorumlu bir çalışma yürütmenin tamamen imkansız olduğu vurgusunu yapıyorlardı.⁵⁸ Miller, 16 Nisan günü Buhara hükümetinin resmi bir yazıyla Türkmenlerin ayaklanmasının önlenmesi amacıyla 18 Nisan'da Buhara ahalisi ve Ceditçilerin gösteri yapmalarına hiçbir şekilde izin verilmemesini talebinde bulunduğunu bakanlığa haber veriyordu. Bu vesileyle Ceditçilerin Mirza Nureddin Karaülbeği ve İnat Hoca Baki Hocayev'i Buhara'ya gönderdikleri ve söz konusu mektubun içeriğinin tüm Ceditçilerin uyarılması talebiyle yerel Genç Buharalılara iletildiğini bildiriyordu.⁵⁹

Miller'in Dışişleri Bakanına gönderdiği son telgrafında yanlış olduğu ortaya çıkan rahatsız edici bir söylentinin ardından, Şulga, Vvedenskiy ve Yeni-Buhara Yürütme Komitesinin üyeleriyle birlikte, Buhara'nın tamamını dolaşarak Emir ve yeni atanan Kuşbegi ile Nizamuddin Hoca Divanbegini ziyaret ettikleri ve Eski Buhara posta ve telgrafhanede ve hastanede her şeyin yerli yerinde olduğu ve hatta endişe verici hiçbir şey duyulmadığını yazıyordu. Telgrafi "*inatla yayılan kışkırtıcı, rahatsız edici söylentiler sonucunda çok*

⁵³ Rozikzoda, a.g.m., s. 33.

⁵⁴ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del.", 15 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 168, s. 94-95.

⁵⁵ 1915 senesinde Rus Siyasi Temsilciliği'ne tayin edilen Vvedenskiy, burada yiyecek tedarikini organize etme görevini üstlenmişti.

⁵⁶ Ayni, a.g.e., s. 192.

⁵⁷ 1917 senesinde Buhara'daki Rus Siyasi Temsilciliği'nin kadrosunun güçlendirilmesi için kısa bir süreliğine Buhara'ya gönderildi. Geçici hükümetin devrilmesinden sonra Sovyet hizmetine girdi ve Buhara'daki büyükelçiliğin kalem odası başkanlığı görevini icra etti.

⁵⁸ "Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del.", 16 Aprelya 1917 g. (Miller, Şulga, Vvedenskiy, Umnyakov), No: 169, s. 97.

⁵⁹ "Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del.", 16 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 4746, s. 35.

sayıda Rus vatandaşının Buhara istasyonuna geldi. Onları sakinleştirmek için elimden geleni yapıyorum” şeklindeki ifadesiyle bitiriyordu.⁶⁰

Sonuç

Sömürge siyasetinin bir devamı olarak Buhara Emirliği’ndeki gücünü ve etkisini kaybetmek istemeyen Rus siyasi temsilciliği, Emirliğin Rusya’nın güney topraklarının güvenliğine katkıda bulunan bir tampon vazifesi görmesinden ötürü burada yavaş ve oldukça ihtiyatlı bir reformla bu gelenekçiliği koruma ve sürdürme siyaseti yürüttü. Bu siyaset doğrultusunda Buhara Emirliği’ndeki Ceditçilerin tüm siyasi, reformist ve kültürel hareketlerine şiddetle karşı çıktı. Bu mücadelenin ön safalarında elbette Buhara’daki Siyasi Temsilci Miller vardı. Siyasi Temsilci, Rusya’nın çıkarlarını korumak için tüm reform çalışmalarına rağmen Emirin feodal iktidarını sürdürmesi taraftarı oldu. Bu meselede hem Emirin hem de Miller’in en büyük düşmanı, Buhara’nın Ceditçi aydınları olan genç Buharahlıydı. Tüm bu hadiseler neticesinde Buhara’daki reform sürecinin yalnızca imparatorluk hükümetinin çöküşüyle hızlanmadığı, aynı zamanda birçok soruna ve trajediye de yol açtığı neticesine varabiliriz. Öte yandan diplomatik kariyerine Buhara’da başlayan Miller’in faaliyetlerini değerlendirecek olursak mutlak monarşi döneminde yetişip göreve gelen bir Rus memur olarak iktidardaki son anına kadar görevlerini sadakatle yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

Yayımlanmış Belgeler

Krasnyı Arhiv, T. Pervıy (Dvadtsatıy), Gosudarstvennoye İzdatelstvo, Moskva-Leningrad 1927.

Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del 17 marta 1917 g. (Miller), No: 3939.

Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 18 Marta 1917 g. (Miller), No:128.

Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 20 Marta 1917 g. (Miller), No: 129.

Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 20 Marta 1917 g. (Miller), No: 132.

Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 22 Marta 1917 g. (Miller), No: 135.

Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya sovetnika tretyago političeskogo otdela, 24 Marta 1917 g. (Miller), No: 137.

Sekretnaya telegramma Turkestantskogo general-gubernatora na imya ministra inostr. del. 24 Marta 1917 g. (Kuropatkin), No: 362.

⁶⁰ “Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del.”, 16 Aprelyaya 1917 g. (Miller), No: 4748, s. 98.

- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 25 Marta 1917 g. (Miller), No: 138.
- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 26 Marta 1917 g. (Miller), No: 141.
- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 30 Marta 1917 g. (Miller), No: 151.
- Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 30 Marta 1917 g. (Miller), No: 4476.
- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.31 Marta 1917 g. (Miller), No: 154.
- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 5 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 156.
- Telegramma Emira Buharskogo 1) ministru-predsedatelyu knyazyu Lvovu i 3) ministru inostr. del Milyukovu. 8 Aprelya 1917 g., (Seid Alim Buharskiy).
- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostr. del. 9 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 4617.
- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare. 10 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 4624.
- Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare ministru inostrannih del Milyukovy. 10 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 4647.
- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare.11 Aprelya 1917 g., No: 161.
- Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del. 14 Aprelya 1917 g., (Miller), No: 4707.
- Telegramma členov Samarkandkogo Komiteta pri otryade, poslannom v Buharu, na imya ministra inostr. del. 14 Aprelya 1917 g., Staraya Buhara.
- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del. 15 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 168.
- Sekretnaya telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del. 16 Aprelya 1917 g. (Miller, Şulga, Vvedenskiy, Umnyakov), No: 169.
- Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del. 16 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 4746.
- Telegramma Rossiyskogo rezidenta v Buhare na imya ministra inostrannih del. 16 Aprelya 1917 g. (Miller), No: 4748.

Kitaplar, Makaleler

- ABDİR AŞİDOV, Zaynabidin: İsmail Gaspralı ve XX. Yüzyılın Başlarında Türkistan, Çev. Hatice Kerimoğlu, Selenge Yayınları, İstanbul 2022.
- AYNİ, Sadrettin: *Tarihi inkilobi Buhoro*, Adib, Duşanbe 1987.
- HATUNOĞLU, Nurettin: “Buhara’daki Ceditçilik Hareketi ve Yaş Buharalılar”, *SÜTAD*, No: 38, Güz 2015.

- HATUNOĞLU, Nurettin: *Buhara Hanlığı'nun Son Emiri Alim Han ve Dönemi (1911-1920)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara 2010.
- HOCAYEV, Fayzullı: "O mlado-buhartsah", İstörük-Marksist, T. 1, 1926.
- HOCAYEV, Fayzullı: K istorii revolyutsii v Buhare, Uzbek. Giz., Taşkent 1926.
- HOTAMOV, Namoz Basaroviç: "Buharskiye Cadıdı-Mladobuhartsı", İzvestiye Akademii Nauk Respubliki Tacikistan Otdeleniye Obşestvennih Nauk, No: 2, 2020.
- KARATAŞ, Ömer: "Rus Sömürüsüne Karşı Türkistan Milli Ayaklanması'nda (1916) Semerkant", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, S. 12, Nisan 2021, s. 73.
- KARATAŞ, Ömer: "Rus Sömürüsüne Karşı Türkistan'da İsyân (1916): Sır Der-ya Örneği", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 8, S. 1, Mart 2021.
- KARATAŞ, Ömer: *Türkistan Son Genel Valisi Aleksey Nikolayeviç Kuropatkin'in Günlükleri Devrim Günlerinde Türkistan (1916-1917)*, Kitabevi, İstanbul 2021.
- KERİMOĞLU, Hatice: "Buhara Emirliği'nde Rus Siyasi Temsilciliği'nin Kurulması ve Nikolay Valeryeviç Çarıkov'un Buhara'daki Faaliyetleri (1885-1890)", Korkmaz, F. (Ed.), 9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, 2021.
- TAŞKAYA, Halim: *Abdurrauf Fitrat ve Yaş (Genç) Cemiyeti*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.
- Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiyskoy İmperii*, Novoye Literaturnoye Obozreniye, Peterburg 2008.
- ROZİKZODA, Abdulhakim Şerali: "Agentii siyösii Rossiya va İslohoti Buhoro", *Vestnik Tacikskogo Natsionalnogo Universiteta*, No: 1, Duşanbe 2021.

Extended Abstract

Emirate Of Bukhara During The Revolutionary Days Of 1917 And Activities Of Russian Political Representative A. Y. Miller In Bukhara

During the February Revolution of 1917, there were two vassal states along with the Turkestan General Governorate as part of the Russian Empire in the vast lands called Turkestan; the Khanate of Khiva and the Emirate of Bukhara. Both of these states which were ruled by Uzbek dynasties, were occupied by the Russians in 1868-73, lost some parts of their territory and only partially retained their independence. Under these conditions, the Turkestan governor-general was given full authority in relations with neighboring states such as “to send trustees for the settlement of all kinds of political, border and commercial affairs, to negotiate treaties with neighboring administrations, to sign treaties with the conditions or decisions regarding the mutual relations of Russia with these countries”. Therefore, all relations in various fields between the Russian administration (governor-general) in Petersburg and Tashkent and the government of Bukhara began to be carried out first by the diplomatic officer of the Ministry of Foreign Affairs, and from January 1, 1886, through the Russian Political Representation. Beyond all this, the representative office, which turned into an institution that only implemented the policy of colonization on the territory of the Emirate of Bukhara, actively intervened in the internal affairs of the Emirate until 1917.

On the other hand, at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, the reform movement called Jadidism, which emerged among the Russian Turks, centered in Kazan, also penetrated the lands of the Bukhara Emirate, the Khanate of Khiva and the general governorship. religious and worldly life, it aimed to respond to modern times in every way and to save the Russian Turks from the backwardness they were in. Although Bukhara ruling circles showed a positive attitude towards to I. Gaspirali, it was only sympathy. During the reigns of Emir Abdulahad (1885-1910) and Alim Khan (1910-1920), all reform efforts to modernize Bukhara faced strong resistance, and the monarchical power based on traditionalism for many years in the Emirate, until the revolution period, retained its charismatic legitimacy in the eyes of its subjects. Led by Abdurauf Fitrat, Feyzullah and Osman Hocayev, Abduvahid Burhanov, Sadrettin Ayni, Abdulkadir Muhittinov and Musa Saidcanov in Bukhara, where the fire of revolution spread after the Russian Turks, the Jadidists were a small group of intellectuals mainly concerned with the publication of books and textbooks. The October 17 Manifesto was a development that had a great impact on the Russian Turks, and the February revolution in Russia and the following events strengthened the position of the movement, which was now in the process of politicization. Jadidist from Buhara, who founded the “Young Bukhara Party”, became active in political life.

A. Y. Miller, the Russian Political Representative in Bukhara, who did not want to lose his power and influence in the Emirate of Bukhara during the days of the revolution, and who vehemently opposed all political, reformist and cultural mo-

vements in the Emirate in line with this goal, was a kind of reactionary against the Emirate with the aim of protecting Russia's interests and took a stand and launched an open struggle against the progressive-intellectuals of the country. According to Governor-General Kuropatkin, the people of Bukhara, who had been dominated by sharia for centuries, could misjudge the reform movement, and as a result, the possibility of an uprising would arise. Therefore, it was planned that each reform activity to be carried out on the territory of the country was initiated and carried out by the Emirati government.

After the declaration of the manifesto by the Emir on April 8, 1917, the gratitude rally organized by the Jadids turned into a counter-demonstration led by fanatical mullahs. Contrary to Miller's telegrams stating that he presented a note to the Government of Bukhara demanding an immediate end to the riots and holding them responsible for the consequences of the riots, both the Emir and Miller took a stand in favor of the reactionary movement and began to punish the young Bukharans, and as a result, about 3 people in the city of Bukhara were punished. All these events were proof that the Amir, as well as the reactionary mullahs, did not take a stance in favor of reforms, and according to contemporaries, this whole scenario, which was planned in advance, was prepared by the Emir and Miller.

Following the events of April 8, Miller and Shulga's last political tactic against the Young Bukharans was a hostile attitude towards their representatives. The Emir and his government, who took the path of reconciliation with the young Bukharans, invited 12 representatives of the young Bukharans to Bukhara for this purpose, on April 14, including M. Muhiddin, F. Hocayev, M. Isom, M. Abdukadir and M. Makdum. However, after the protests demanded that these 12 people be handed over to them after the meeting, the representatives, who were immediately released with the help of the revolutionaries, were sent to Kagan. Miller and Emir's government, which blamed the kusbegi Nasrullah and dismissed him, had no other way out. Thereupon, Miller and Shulga's role was confirmed in the Bukhara Government's game against the reforms and young Bukharans, although the political representative Miller, who was disturbed by the unstable situation in Bukhara, immediately applied to the interim government for their dismissal and departure. As a result, it was decided to arrest Miller and Shulga, and Shulga, who heard this news, escaped from Kagan, but Miller was arrested and sent to Russia.

When all these events are evaluated, we can say that Miller, the political representative, who strived for the Emir to maintain his power in order to protect Russia's interests, faithfully fulfilled his duties until his last moment in power and assumed an ambiguous, hostile and anti-democratic role in Emirati reforms. All these events prove that the Russian Political Representation in Bukhara, which remained completely loyal to its previous goals and position during the Provisional Government in Russia, has taken a more anti-democratic position than before.